

SUOMEN NIMIARKISTO

Tehtävät, kehitys, henkilöstö, rahoitus

Suomen nimiarkiston säätiön tarkoituksena on säilyttää ja hoitaa nimikokoelmiaan ja muuta omaisuuttaan, kerätä ja tallettaa suomen kielen alueella ja siihen rajoittuvilla alueilla käytettyä nimiainesta ja edistää tähän nimiainekseen perustuvaa tutkimusta ja nimistön huoltoa.

Suomen nimiarkisto -nimi on virallisesti ollut käytössä vasta vajaat yhdeksän vuotta: v. 1966 allekirjoitettiin Suomen nimiarkiston säätiön säädekirja ja vuotta myöhemmin säätiön perustaminen ja säännöt saivat virallisen vahvistuksensa. Mutta nimiarkiston vanhimmat kokoelmat ovat peräisin lähes sadan vuoden takaa: Suomen Muinaismuistoyhdistys laati paikannimien keruuohjelman jo v. 1878 ja ohjelman tuloksena syntynyt käsikirjoituskokoelma Paikkainnimiä ja paikallistarinoina 1879-1882 on arkiston alkuainesta. Suomalais-ugrilainen Seura esitti keruuohjelmansa v. 1907, ja myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran keruukohteisiin kuuluivat noihin aikoihin muun ohessa paikannimet ja nimitarinat. Myös näiden seurojen nimienkeruutulokset ovat nyttemmin pääosin Suomen nimiarkistossa.

Järjestelmällisen keruutyön ja varsinaisen arkistotoiminnan syntymävuosi on kuitenkin vasta vuosi 1915, jolloin seitsemän tieteellistä seuraa perusti Tieteellisten seurain paikkannimitoimikunnan. Toiminta organisoitiin uudelleen v. 1951; paikannimitoimikunnan työn jatkajaksi muodostettiin Sanakirjasäätiön yhteyteen erityinen paikannimijaosto, jonka nimi puolestaan täsmennettiin v. 1959 Sanakirjasäätiön nimistöjaokseksi.

Vanhojen, keskiajan ja 1500-luvun asiakirjojen nimien poiminnan aloitti v. 1909 Tieteellisten seurain Paikkannimikomitea, jossa oli mukana seitsemän suomen- ja ruotsinkielistä tieteellistä seuraa tai yhdistystä. Paikkannimikomitea lopetti toimintansa v. 1957 ja uskoi kokoelmansa ja työnsä jatkamisen

silloiselle Sanakirjasäätiön paikannimijaostolle.

Nykyisen organisaation johdossa on Suomen nimiarkiston säätiön valtuuskunta, johon valitsevat edustajansa Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomalais-ugrilainen Seura, Kalevalaseura, Kotikielen Seura, Suomen Kielen Seura, Suomalainen Tiedeakatemia, Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsingin, Turun, Oulun, Jyväskylän ja Tampereen yliopisto sekä opetusministeriö. Valtuuskunnan valitsemaan hallitukseen kuuluvat tätä nykyä prof. Aulis J. Joki puheenjohtajana ja professorit Terho Itkonen ja Pertti Virtaranta.

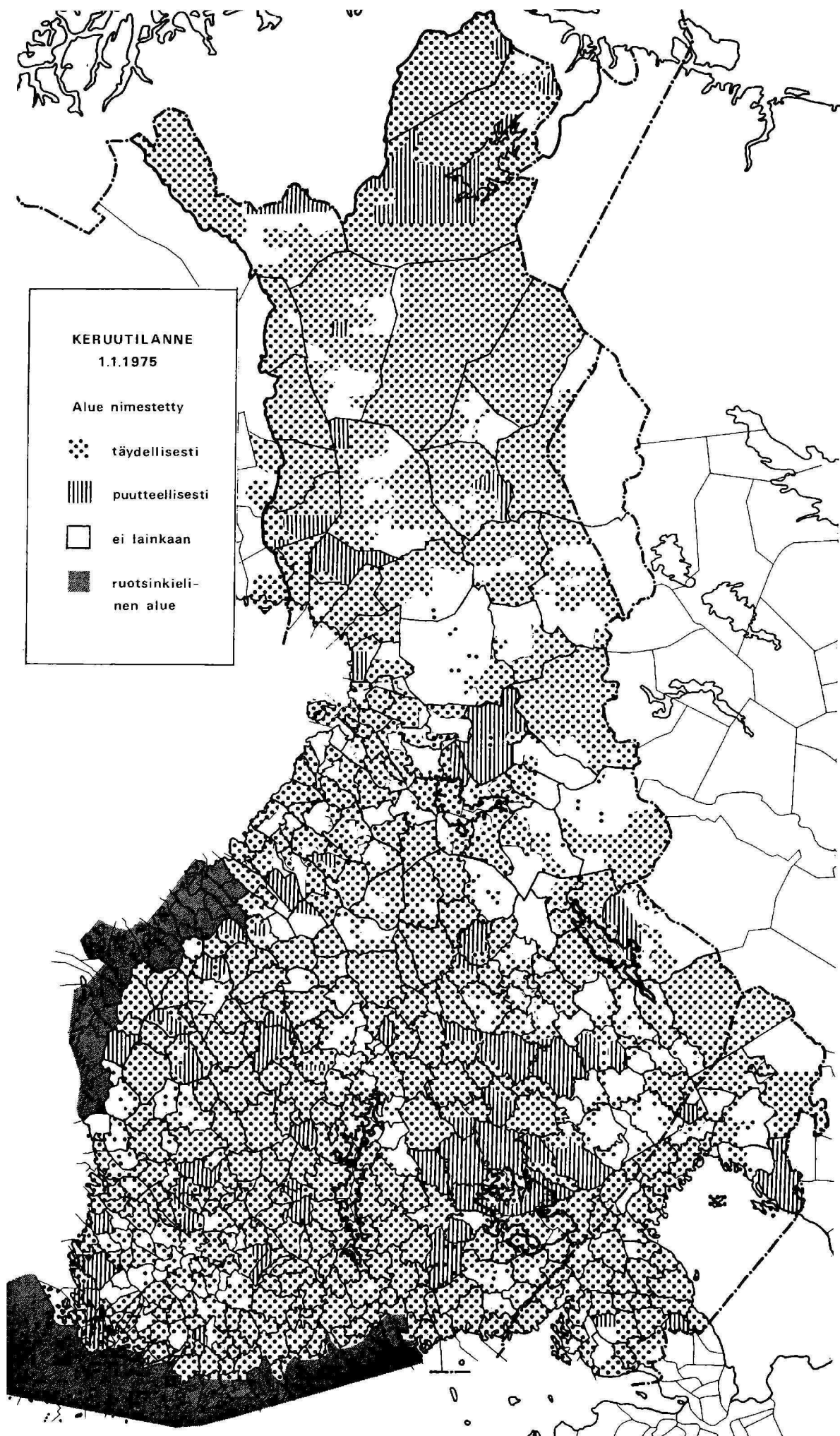
Arkiston johtajana toimii prof. Viljo Nissilä. Ennen häntä arkistohoidosta ovat vastanneet maist. Lyyli Rapola (v. 1934-58), toht. E.A. Tunkelo (1924-33) ja toht. Heikki Ojanen (1915-23). Arkistonjohtajan lisäksi Suomen nimiarkiston henkilöstöön kuuluvat arkistohoitajana maist. Eeva Maria Närhi, arkistosihteerinä maist. Anneli Räikkälä, jonka ollessa virasta vapaana tointa hoitaa nyt vanh. assistentti maist. Ritva Korhonen, sekä kand. Raija Bjarland, maist. Synnöve Federley, maist. Raija Miikkulainen, maist. Antti Scherbakoff, maist. Aino Sinisalo, kand. Mirja Suojakorpi, kand. Saara Welin ja maist. Aulikki Ylönen.

Suomen nimiarkiston säätiön toiminnan rahoittaa opetusministeriö. Yhden tilapäisen assistentin palkkauksen suorittaa maanmittaushallitus. Paikannimien keruustipendeiksi ovat varoja myöntäneet eri vuosina jotkut kunnat ja yksityiset järjestöt, joista tärkeimpinä mainittakoon erikseen Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö ja Sortavalan Tyttökouluseura ry.

Kokoelmat, kartasto, kirjasto

Paikannimikokoelmat

Pitäjittäiset paikannimikokoelmat, ns. peruskokoelmat, sisälsivät kuluvan vuoden alussa n. 1 900 000 nl (= nimilippua). Tähän mennessä on tallennettu lähes 4/5 arvioidusta koko paikannimimäärästä. Suhteellisen täydellisesti on tallen-

nettu suurimittakaavaisia karttoja paikannuksessa käyttäen 102 pitäjän nimistö ja pienimittakaavaisia karttoja käyttäen tai kartoitta 56 pitäjän nimistö; keruutyö on kesken 270 pitäjässä, joista 55:ssä työ on melkein päätöksessä ja 20:ssä vasta aivan alussa; 5 pitäjässä nimestystä ei ole vielä ollenkaan aloitettu. Kaksikielisten alueiden suomenkielistä nimistöä ja sekanimistöä on kerätty 17 pitäjästä. Nykyistä keruuti-lannetta kuvaa kartta. s. 35. Maamme rajojen ulkopuolelta on paikannimiainesta kertynyt Vermlannista, Länsipohjasta, Ruijasta, Vienasta, Aunuksesta, vepsäläisalueelta, Inkeristä ja Virosta. Lapinkielistä nimistöä on, paitsi Suomen Lapista, hiukan Ruijastakin.

Paikannimilipussa (kuva s. 37) on runsaasti tietoa: 1. Nimen kirjakielinen muoto, ns. normaaliasu eli hakuasu; 2. paikkakuntalaisten ääntämyksen mukainen nimiasu eli murreasu, jonka merkinnässä käytetään puolikarkeaa tarkekirjoitusta, sekä nimen taivutustiedot, erityisesti paikallisuuden ilmaisuissa käytettävät sijat; 3. paikan sijainnin selvitys pitäjän, kylän, mahdollisesti tilankin tarkkuudella sekä kartta-signumi (karttalehden numero, jos kokoelmaan liittyy useita lehtiä, koordinaatit, jotka ilmaisevat kartan ruudun, sekä itse paikan numero, joka merkitään karttaruutuun aloittaen joka ruudussa 1:stä ja jatkaen juoksevaa numerointia niin pitkään kuin kussakin ruudussa nimettyjä paikkoja riittää); 4. paikan lajin selite, esim. talo, järvi, metsittynyt aho. Selite jatkuu paikkaa ja nimeä luonnehtivilla tiedoilla, jotka usein ovat ainoalaatuista ensi käden lähdeaineistoa. Kokoelmien tietorikkauden merkitys kasvaa jatkuvasti: aikamme muutokset koskevat usein perusteellisesti niin asutusalueita kuin luonnonmaisemiakin - ajatellaanpa esimerkiksi vaikka vain mäet ja laaksot tasoittavia monikaistaisia moottoriteitä tai koko maiseman peittäviä allasalueita. Ilman nimestäjien muistiinpanoja jäisi tutkimus liiaksi teoreettisten arvelujen ja yleistyk-sien varaan. Myös paikkaan tai nimeen liittyvät uskomukset ja tarinat, viitteet tiedossa oleviin kirjallisiin lähteisiin, paikkakuntalaisilta saadut nimiin liittyvien appellatiivien selitykset (negatiivisetkin tiedot), paikan rinnakkaisnimet, maininta kartoissa tai muussa käytössä olevasta virheellisestä

Hakkarikivi

Saarijärvi
Irma Ollitervo
 hakkarkivi(h) 1973

Saarijärvi, Pyhäjärvi (9 27/74;
 kart.)

Suuri siirtolohkare keskellä suo-
 ta, vanha rajamerkki. Kiveen
 on hakattu paljon merkintöjä.
 Tätä nykyä kivi on kolmen pitäjän,
 Saarijärven, Kannonkosken ja
 Konginkankaan, rajapyykkinä.
 Eetu Hyvämäki (s. 1909) arveli, et-
 tä kivi on ollut jopa vanhojen
 heimorajojen merkki.

Eräluetteloissa mainitaan Kouvolan
 Pyhäjärven erämaan yhtenä raja-
 kohtana "Hakkarinkivi". (VSH
 s. 83.)

Nimetönlampi

nimetönlampi : nimettömällel-
 lamille : [ne sano tuota]
 nimettömäkslammi (Veikko
 Sorvali, 1933)

Soini, valtionmaa pitäjän itä-
 osassa (3: 8K1 - 4: 8A3)

Pieni lampi Ryöstejärven kaakkois-
 kulmalla (Viljo Viirumäki, 1929);
 kartassa virheellisesti Koiralam-
 pi. Lammin kaakkoispuolella kan-
 gasmetsä nimetönkannas : nimettö-
mästäkankästä (4: 8A 4); kartas-
 sa virheellisesti Multanyppäleen-
 kangas (Sulo Viirumäki, 1927).

Soini

Ritvo Korhonen
1971

Vehkasuppa

vehka/suppa : -supas
 Asikkala, Salo, Ylä-Pietilä
 (3: 32/93 15)

Kaisa-Liisan ahon itäpuolella
 sijaitseva suuri kuoppa, jossa
 kasvaa vehkaa. (< Hemmi Nurminen,
 s. 1902).

suppa appell. = 'jääkauden sora-
 harjuihin muovaama suuri kuoppa,
 jonka halkaisija voi olla useita
 kymmeniä metriä.'

Asikkala
Tarmo Salonen
1969

Vanhanmiehenniitty

van^ahammiehenniitty : -nitulla ~
 -nitula

(nyk. jo tav. niitty)

Pertunmaa, Vastamäki, Laviämäki
 (III : 15I 7)

Luonnonniitty, joka on saanut
 nimensä siitä, että "on ollut
 joku van^aha mies aikonnā joka
 tek heinä sītä."

Niityn rinn.-nimi on lavi^jan-
niitty ~ -nitty.

Pertunmaa
Aino Sinisalo
1960

nimiasusta sekä nimioppaiden nimet kuuluvat seliteosaan. Koulutettujen kerääjien paikannimikokoelmiin kuuluu karttojen lisäksi liitteenä keruukertomus, joka antaa kokoelman käyttäjälle tarpeellisia taustatietoja.

Eri aikoina on käytetty erikokoisia nimilippuja ja tietojen esittämisjärjestys on hiukan vaihdellut, mutta periaatteellisesti tavoitteet ovat olleet alun pitäen samat. Yleisesti ottaen vanhimmat kokoelmat ovat jonkin verran niukempia tiedoiltaan kuin uudemmat. Vanhoihin kokoelmiin ei liioin liity karttoja.

Pitäjänkokoelmat on jouduttu ryhmittämään kolmeen osastoon eriaikaisten nimilippujen erikokoisuuden takia. Laajin ja edelleen kasvava ns. ykköskokoelma käsittää pääasiallisesti vuoden 1944 jälkeen kerätyn materiaalin, n. 1 540 000 nimilippua. Hiukan vanhempi, ns. kakkoskokoelma, on koottu vuosina 1941-44, ja siinä on noin 110 000 nimilippua, suurin osa Karjalan paikannimikilpailussa v. 1941 tullutta aineista. Vanhimmat, pääasiallisesti ennen vuotta 1941 kerätyt kokoelmat on si-dottu kirjoiksi. Tässä ns. kolmoskokoelmassa on noin 250 000 nimilippua.

Pitäjänkokoelmien lisäksi on muutamia erikoiskokoelmia, joista huomattavimmat ovat O.A.F. Lönnbohmin kokoelmat - oikeastaan vuosisadan vaihteessa suunnitellun paikannimisanakirjan käsikirjoitus -, A.V. Koskimiehen kokoelmat, yli-ins. A.A. Gustafsonin keräelmät sekä Suomen Muinaismuistoyhdistyksen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Hämmäläis-osakunnan ja pääesikunnan topografikunnan deponoimat kokoelmat.

Aakkosellinen yleiskokoelma, johon tulee ajan mittaan kserokopioina liitettäväksi pitäjittäisestä peruskokoelmasta koko ykköskokoelma, käsitti 1975-vuoden alussa n. 937 000 nimilippua. Käyttökuntoon järjestettynä kopioidusta aineksesta on n. 534 000 nl. Kopioitaessa on samalla otettu kopio myös käänteiskokoelmaa varten: tämä aines on vielä kokonaan järjestämättä. Vanha, aakkosellinen yleishakemisto sisältää n. 255 000 korttia, joissa on n. 626 000 nl:n hakuasu ja viite vastaavaan pitäjänkokoelmaan. Hakemistoon on merkitty koko kakkos- ja kolmoskokoelma sekä 72 ykköskokoelmaan kuuluvaa pitäjänkokoelmaa. Toisiaan täydentävät yleiskokoelma ja -hakemis-

to sisältävät suunnilleen 3/4 arkiston nykyisistä pitäjänko-koelmista.

Karttasignummin mukaista nimihakemistoa ei valitettavasti vielä ole.

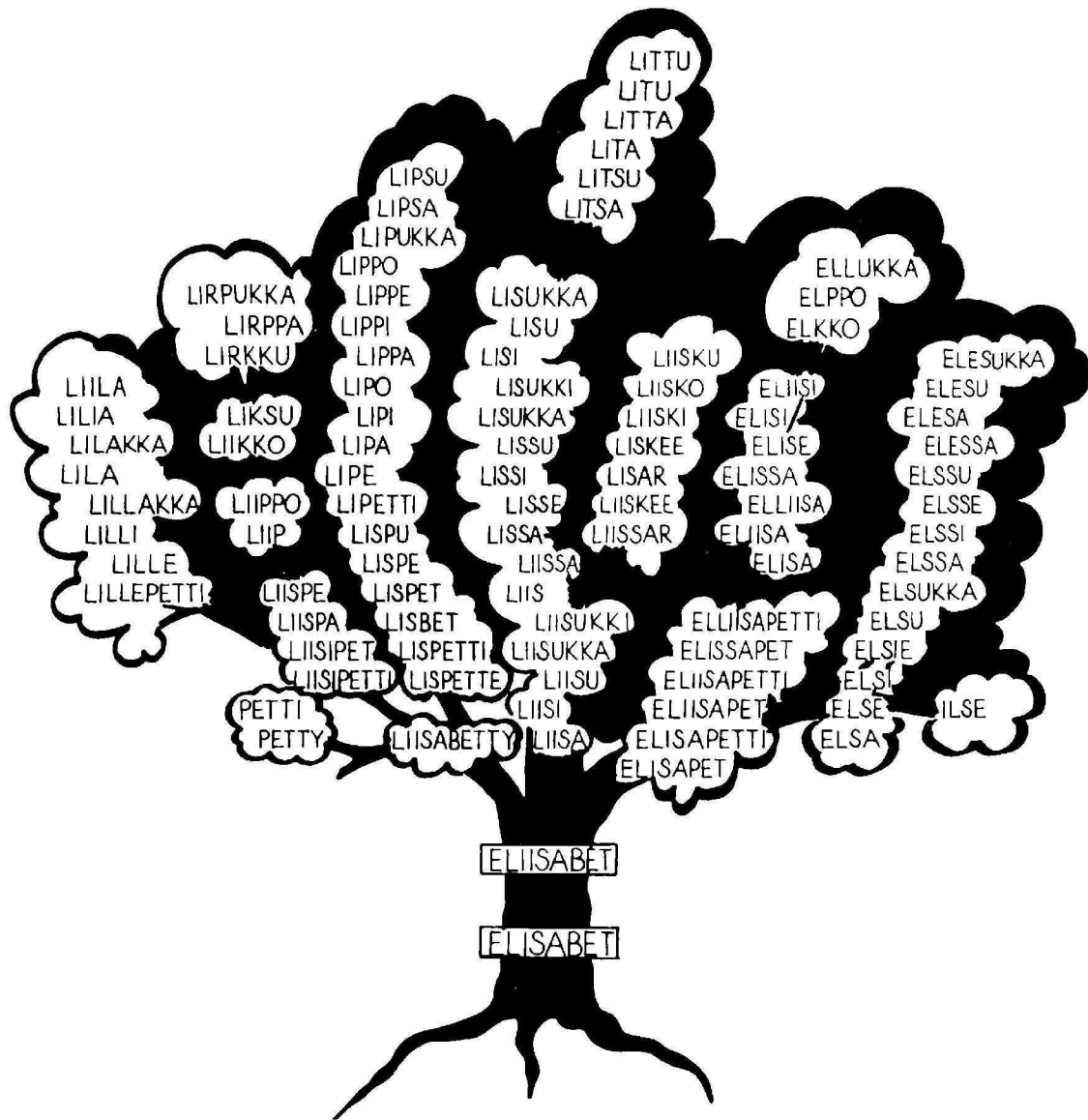
Asiakirjanimikokoelmat

Tieteellisten seurain Paikannimikomitean v. 1909 aloittamaa keskiajan ja 1500-luvun asiakirjojen nimien poimintaa jatkaa (v:sta 1958 alkaen) Suomen nimiarkisto. Komitea sai painettuna julkaistuksi Uttamaata ja Ahvenanmaata koskevan aineksen (Greta Hausen, Nylands ortnamn, deras former och förekomst till år 1600, I osa 1920, II 1922, III 1924 ja Greta Hausen, Ålands ortnamn, deras former och förekomst till år 1600, 1927). Nimiarkistossa ovat käyttökunnossa Varsinais-Suomen kokoelma n. 75 000 nl, Satakunnan kokoelma n. 50 000 nl, Käkisalmen Karjala n. 60 000 nl sekä Etelä-Savosta n. 23 700 nl käsittävä kokoelma. Työ jatkuu vielä Etelä-Savon osalta. Valmistumaisillaan on Viipurin läänin kokoelma. Vanhoista venäjänkielisistä asiakirjoista (v:lta 1100-1700) poimittua suomalaista ja karjalaista nimiainesta on käyttökunnossa n. 9 200 nl.¹

Henkilönnimikokoelmat

Etunimiä ja niiden muunnoksia sekä lempi- ja haukkumanimiä sisältävät, käyttökunnossa olevat kokoelmat käsittävät n. 74 500 nl. Pääosa aineistosta on kertynyt v. 1958 järjestetysssä yleisessä puhuttelunimien keruukilpailussa. Kansanomaisten puhuttelunimien monivivahteisuutta havainnollistaa kuva s.40-41. Erillisistä henkilönnimikokoelmista mainittakoon A.V. Koskimiehen keräelmät, n. 5 800 nl (kokoelma sisältää myös paikanimiä), T.I. Itkosen lähinnä kirjallisista lähteistä poimimia lappalaisia henkilönnimiä n. 1 800 nl sekä entisen Jaakkiman

¹Valtionarkistossa on käytettävissä myös 1600-luvun nimiaineistoa, joka on poimittu tuomiokirjojen kortitustyön yhteydessä. Poiminnat sisältävät n. 37 800 lippua paikan- ja henkilönnimistöä; ne kuuluvat Valtionarkiston kokoelmiin.

ja Lumivaaran asukkaille v. 1968 järjestetyn etunimitiedustelun tulokset n. 2 300 nl.

Nimivuonna 1972 järjestetyissä kilpakeruissa tuli yhteensä n. 260 000 nimilippua, mikä aines on vielä kokonaan käsittelemättä. Lisäksi nimiarkistossa on Postipankin lahjoittama etunimiaines, n. 56 000 tietokonekorttia, joka sisältää v. 1954-68 syntyneiden lasten etunimiä sekä tämän aineiston perusteella tehdyt laskelmat eri ikäryhmien ja alueiden suosituimpien etunimien jakaumasta.

Aakkosellinen sukunimiluettelo sisältää keväällä 1970 Suomessa käytössä olleet sukunimet, n. 76 000 nimiasua, ja tiedon nimenhaltijain määrästä. Samat tiedot on luetteloitu myös yleisyysjärjestyksen ja takaperoisen aakkosjärjestyksen mukaisesti.

Kartasto

Nimiarkiston kartastossa on n. 13 000 karttalehteä, n. 1 000 karttapiirrosta, n. 230 meri- ja ilmakuvakarttaa. Suunnilleen puolet kartoista liittyy pitäjänkokoelmiin, puolet on karttasarjoina karttatyyppien ja lehtijaon mukaan järjestettyinä. Vanhinta ainesta edustavat Hermelinin kartat v:lta 1798 ja 1799.

Kirjasto

Kirjastoon on pyritty hankkimaan tärkeintä onomastista kirjallisuutta ja onomastikkojen tarvitsemaa käsikirjallisuutta. Varojen puutteen vuoksi kirjastoa ei ole voitu juuri systemaattisesti kartuttaa. Siihen kuuluu nyt n. 1 350 nidosta ja 830 eripainosta. Nimistöaiheisia laudatur- ja lissensiaatintöitä on yhteensä 83.

Kokoelmien säilymisen turvaamiseksi ja Turun ja Jyväskylän yliopiston tutkimusmahdollisuuksien parantamiseksi mikrofilmattiin 1960-luvun alkupuolella koko kakkos- ja kolmoskoelma sekä ykköskokoelmasta tuolloin suhteellisen täydellisesti kerättyjen pitäjien kokoelmat, yhteensä n. 516 000 nimilippua. Samalla mikrofilmattiin vuoden 1965 loppuun mennessä val-

mistuneet paikannimiaihteiset laudaturtyöt.

Toiminta

Nimistön keruu

Tieteellisten seurain paikannimitoimikunnan ensimmäisiä tehtäviä oli keruusuunnitelman ja -ohjeen laadinta. Keräys päätettiin kohdistaa kaikkiin Suomen ja sen lähiseutujen suomenkielisiin paikannimiin. Ensimmäisen keruuohjeen laati Suomalais-ugrilaisen Seuran aikaisemmin julkaisemien ohjeiden pohjalta toht. Väinö Voionmaa v. 1915, ja se olikin hiukan täydennettynä kerääjien käytössä aina vuoteen 1961, jolloin ilmestyi Terho Itkosen nykyaikainen opaskirjanen "Nimestäjän opas". Samana vuonna saatiin käyttöön kansankerääjiä varten Viljo Nissilän kirjoittama opas "Luovutetun Karjalan paikannimiä keräämään". Kerääjien neuvoksi julkaistiin muutamia ensimmäisistä keräelmistä painettuna: Niilo Kallion Uskelan nimistö ilmestyi Kotiseudussa 1919, ja erillisinä kirjoina ilmestyivät Jenny Montin-Tallgrenin ja A.M. Tallgrenin "Maarian pitäjän paikannimet I" v. 1918, Aulis V. Könösen "Pälkjärven paikannimet" 1921, Martti Westerholmin "Mikkelin pitäjän asumusten nimet" 1929 sekä Kaisu Blomin "Nakkilan pitäjän kylien ja asumusten nimet" 1929. - Nykyisten ohjeiden mukaan tehdyn nimilipun sisältö on selvitetty edellä.

Paikannimien keräyksessä on alusta alkaen käytetty pääasiallisesti koulutettua työvoimaa. Nimestäjät ovat olleet filosofian tai humanististen tieteiden kandidaatteja ja opinnoissaan hyvin edistyneitä ylioppilaita. Taloussyistä - työ on rahoitettu kokonaan valtion ja eräiden yksityisten seurojen ja kuntien myöntämillä avustuksilla - ei toiminnan alkuaikoina voitu lähettää vuosittain paria kolmea kerääjää enempää. Talennusta ovat hidastaneet myös sota-ajat, jolloin keräys on ymmärrettävästi tyrehtynyt miltei kokonaan. Viime vuosina on talennustyöhön voitu kiinnittää vuosittain 40 - 60 kerääjää. Stipendiaattikerääjien työaika on vaihdellut yleensä puolesta kah-

teen kuukauteen, ja kuukauden työtavoitteena on nykyisin 600 - 700 lippua käsittävä ohjeiden mukaan kerätty kokoelma. Vuonna 1974 nimiarkisto sai ensi kertaa kiinnitetyksi pitkäaikaisen, kuusi kuukautta työskennelleen nimestäjän. Näyttää siltä, että keruun saaminen päätökseen 1980-luvun alkuvuosina, mitä on pidetty vähimmäistavoitteena jo parikymmentä vuotta, vaatisi vuosittain kahden kolmen pitkäaikaisen nimestäjän kiinnittämistä ja lyhyempiaikaisten nimestäjien määrän lisäämistä 70 - 80:een.

Nimiarkistoa kartuttaneiden stipendiaattikerääjien määrä nousee yli 500:n, ja useimmat kerääjistä ovat työskennelleet monena kesänä. Suurimmat nimestystulokset ovat Viljo Nissilän noin 63 000 lippua pääasiallisesti Karjalan nimistöä - tulos on tietävästi alallaan maailmanennätys -, Arvo Lopmeren (aik. Meri) 16 800 lippua Varsinais-Suomen nimistöä, Raija Bjarlandin 15 300 lippua Suonenjoen ja Luoteis-Laatokan Karjalan nimistöä, Oskari Kuitusen 14 000 lippua Kangasniemen nimistöä (arkiston laajin yhden pitäjän nimikokoelma), Mauno Remeksen 13 400 lippua Iisalmen ja Vieremän nimistöä, Ritva Korhosen 12 900 lippua Alajärven, Perhon, Lehtimäen ja Soinin nimistöä, Jussi Rainion 11 400 lippua Heinolan ja Keuruun - Multian seudun nimistöä, Ritva Liisa Pitkäsen 10 200 lippua Kymenlaakson, Suomenlahden saarten, Länsi-Uudenmaan ja Turun saariston pitäjien nimistöä sekä Terho Itkosen 10 000 lippua Päijät-Hämeen ja Helsingin seudun nimistöä.

Aiemmin kerääjät yleensä saattoivat valita haluamansa keruualueen, joka useimmiten oli kerääjän kotipitäjä, mutta nyt, keruun edistyttyä pitemmälle, eivät valinnan mahdollisuudet ole enää yhtä suuret. Toivottavinta ja onneksi tavallista on, että kerääjä jatkaa työtään, kunnes koko pitävä tulee nimestetyksi. Toinen suosittu keruukäytäntö on ollut usean kerääjän samanaikainen työskentely samassa pitäjässä. Tämä menettely on sopinut erityisesti ylioppilasosakuntien kotiseuduntutkimusretkille, joita järjestettiin vielä 1960-luvun jälkipuoliskollakin.

Nimiarkiston kokoelmia ovat kartuttaneet myös suomen kielten opiskelijat, jotka voivat suorittaa opintovaatimuksiinsa kuuluvan kenttätöön esimerkiksi paikannimiä keräämällä. Helsingin yliopistossa valmistuu opintoharjoitelmia nimistön alalta

vuosittain keskimäärin 25. Nimistöaiheisia harjoitustöitä tehdään myös Turun, Oulun, Jyväskylän ja Tampereen yliopistoissa sekä Joensuun korkeakoulussa. Kaikkien keruualueiden koordinointi kuuluu nimiarkiston tehtäviin. Myös näihin laitoksiin kertyvät nimikeräelmät - vuosittain valmistuu yhteensä keskimäärin 30 - saadaan alkuperäisinä tai kopioina nimiarkistoon, joka palvelee yleisvaltakunnallisena keskusarkistona. Nimistöaiheiset opintoharjoitukset ovat tärkeitä, paitsi keruun välittömän edistämisen kannalta, myös siksi, että näin saadaan koulutetuksi jatkuvasti uutta työvoimaa pitempiaikaisiksi kerääjiksi.

Nimestäjät kulkevat keruualueellaan talosta taloon koettaen haastatella jokaista seudun vanhaa kanta-asukasta. Haastattelussa nimestäjä yrittää saada muistutelluksi kaikki käytössä olevat ja jo ehkä käytöstä jääneet mutta vielä muistettavat nimet. Jokaisesta nimestä hän joutuu sitten tekemään useita kysymyksiä saadakseen kaiken nimilippuun tarvittavan tiedon talteen.

Suurta vaikeutta on nykyään hyvin murretta taitavien nimestarien löytämisessä. Väestön siirtyminen maalta asutuskeskuksiin ja vanhan agraariyhteiskunnan nopea teollistuminen ja urbaanistuminen hävittävät muistinvaraista paikannimistöä uhkaavan nopeasti. Kerääjillä on työssä apunaan kartta (mittakaava yleensä 1:20 000), johon kaikki nimet paikannetaan. Paikannimien keskimääräinen tiheys Etelä- ja Keski-Suomessa on 5 - 15 yhtä neliökilometriä kohti. Pohjois-Suomessa ja Lapissa, jossa asutus on harvaa ja maasto suurpiirteisempää, nimiä on huomattavasti harvemmassa.

Koulutettujen kerääjien lisäksi nimiarkiston paikannimikokoelmia ovat kartuttaneet harrastajakerääjät, jotka ovat kunnostautuneet erityisesti yleisölle järjestetyissä keruukilpailuissa. Ensimmäinen kilpailu järjestettiin v. 1941 luovutetun Karjalan nimistön pelastamiseksi unohdukselta. Tulosta voidaan pitää hyvänä: nimiaineistoa kertyi 537:n kilpailuun osaaottaneen lähettämänä noin 40 000 nimilippua, mikä määrä miltei kaksinkertaistui arkistokuntoon muokattaessa. Vuosien 1946 ja 1947-48 kilpailuihin, jotka nekin kohdistuivat luovutetun Karjalan paikannimiin, ei osanotto ollut niin innokasta kuin en-

simmäiseen. Yhteensä niissä kertyi arkistoon noin 13 000 nimilippua. Suunnilleen samaan lopputulokseen (noin 12 500) päästiin viimeksi v. 1958-59 järjestetyssä Karjalan nimien keruukilpailussa. V. 1958 pantiin toimeen myös Inkerin nimien kilpakeruu. Tulos oli noin 2 700 nimilippua.

Eräät pitäjäseurat ja kotiseutuyhdistykset ovat yhteistoimin nimiarkiston kanssa järjestäneet alueensa nimistön talentamiseksi keruukilpailuja, joissa kertynyt aines on luovutettu nimiarkistoon. Suur-Hollolan kotiseutuyhdistyksen järjestämässä kilpailussa v. 1965 kertyi n. 2 700 nl, Vpl. Pyhäjärven v. 1969 n. 2 000 nl, Punkaharju-seuran v. 1970 n. 2 200 nl ja Uudenkirkon pitäjäseuran v. 1974 n. 1 600 nl.

Kilpailujen, varsinkin Karjalan ja Inkerin nimien keruukilpailujen, tuloksia on pidettävä arvossa erityisesti siksi, että kyseessä on saavuttamattomiin nopeasti vaipuva nimiperinne, joka elää täysin muistinvaraisena vailla jokapäiväisen käytön tukea. Ymmärrettävästi tällaiset harrastajien keräykset aniharvoin täyttävät ne keräyksen systemaattisuuden, murteen merkitsemisen tarkkuuden ja monipuolisten asiaselitysten vaatimukset, mitä tieteellisiltä nimikokoelmilta edellytetään. Mutta puutteellisinkin keräelmät tarjoavat tutkimukselle korvaamattoman arvokasta vertailumateriaalia.

Keruukilpailujen avulla on koottu lähes kaikki arkiston etu-, puhuttelu-, lempi- ja haukkumanimiaineisto. Ensimmäinen kansanomaista henkilönnimiainesta koskeva kilpakeruu pantiin toimeen keväällä 1958. Lyhyestä kilpailuajasta huolimatta saavutettiin mainio tulos, noin 50 000 nimilippua, josta arkistokuntoon muokattaessa kasvoi viitelippuineen n. 74 500 nl käsittävä kokoelma. "Nimivuonna" 1972 järjestettiin kaksi kilpailua, toinen koululaisille, toinen kaikille. Koululaiskilpailun 888 osanottajan lähettämää henkilönnimiainesta kertyi n. 185 000 nl. Innostuneen vastaanoton sai myös yleinen kilpakehotus, jota noudattaen 790 osanottajaa toimitti arkistoon n. 75 000 lippua erilaista henkilönnimiainesta. Kilpailujen tulokset odottavat vielä arkistokuntoon muokkaamista.

Arkistotyöt

Nimiarkiston jokapäiväiseen työhön kuuluu uusien kokoelmien arkistointi, kokoelmien kopiointi ja järjestely, kilparym. harrastajakerääjien luovuttaman aineksen muokkaus arkistokuntoon, opiskelijain ja tutkijain opastaminen kokoelmien käytössä, nimestäjien koulutus ja muut keräykseen kuuluvat tehtävät, suunnittelu ja valvonta, eri yliopistojen nimistöaiheisten harjoitustöiden koordinointi jne. Tekeillä on tutkimuksissa käsiteltyjen nimien hakemisto ja merkittävimpien asutuksen paikallissijojen käyttöä selvittävän luettelon laadinta. Vanhojen asiakirjanimien poiminta jatkuu Valtionarkiston lähteistä, samoin suomalaisen ja karjalaisen nimiaineksen poiminta vanhoista venäjänkielisisistä asiakirjoista.

Nimistönhuolto

Nimiarkiston toinen toiminnanhaara suuntautuu käytännön elämän palveluun. Nimistönhuoltoa ja -suunnittelua koskevia palveluja pyydetään arkistolta jatkuvasti enenevässä määrin.

Maanmittaushallituksen ja pääesikunnan topografikunnan laatimien karttojen nimistöä on jaoksen toimesta tarkastettu jo vuodesta 1945 lähtien, mutta säännölliseksi tarkistustyö on tullut v. 1959. Nykyisin maanmittaushallituksen ja topografikunnan valmistamien karttojen korjausvedokset tarkastetaan nimiarkistossa nimi nimeltä kokoelmatietoihin verraten ja tehdään virheellisistä nimistä korjausluettelo. Vuodesta 1959 on tarkistettu kaikkiaan noin 3 200 karttalehden nimistö eli n. 896 000 nimeä. Työn rahoittaa maanmittaushallitus.

Karttanimistön tarkistuksen lisäksi nimistönhuoltotehtäviin kuuluu lausuntojen ja suositusten antaminen julkikäyttöön otettavista paikannimistä. Lausuntojen antaminen perustuu eduskunnan v. 1957 esittämään toivomukseen, että eri hallinnolliset virastot kuulisivat nimikysymyksiä ratkaistaessa asiantuntijaelimenä Sanakirjasäätiön nimistöjaoksen, nykyisen Suomen nimiarkiston kannan. Eduskunnan toivomusta on vitkalleen ruvettu noudattamaan eri tahoilla, mutta nyttemmin lausuntojen ja suositusten pyytäminen on tullut yleisemmäksi. 1974-vuonna

nimiarkisto vastasi 178:aan yhteensä 372:ta nimeä koskevaan tiedusteluun (v. 1973 tiedusteluja oli 139 ja ne koskivat 273:a nimeä). Vuodesta 1960 alkaen on vastattu n. 1 800:aan yhteensä 5 500:tä nimeä koskevaan tiedusteluun, jotka ovat tulleet enimmäkseen eri keskusvirastoilta (maanmittaus-, rautatie-, posti- ja lennätin-, tie- ja vesirakennus- sekä tullihallitukselta), kunnallisilta ja seurakunnallisilta elimiltä, tutkimuslaitoksilta, sanomalehdiltä, Yleisradiolta jne.

Suosittelavien nimiasujen vakiinnuttamiseksi nimiarkisto on pyrkinyt sopimaan eräiden merkittävien hakuteosten nimistön ennakkotarkistuksesta. Suomalaisen kielialueen etnologinen paikannimihakemisto, *Studia Fennica* 15, tarkistettiin nimiarkistossa Suomen, Inkerin, Länsipohjan, Ruijan ja Kuolan osalta, ja Itä-Karjalan osuus muokattiin kokonaan uudelleen. WSOY:n julkaiseman Suomenmaa-teoksen paikannimet tarkastetaan ja korjataan nimiarkiston tietojen perusteella. Yhteistyössä Suomen Maantieteellisen Seuran ja Suomen Akatemian kielilautakunnan kanssa nimiarkistossa laadittiin ulkomaisten sovinnaisnimien luettelo, joka julkaistiin *Terran* paikannimimeronaa 1969 (*Terra* 81:2).

Perinteellisen paikannimistömme turvaamiseksi Sanakirjäsäätiön nimistöjaos teki v. 1962 opetusministeriölle esityksen nimistönsuojelulain valmistuttamisesta. Esitys ei johtanut tulokseen. Sittemmin on Suomen nimiarkiston säätiö useaan otteeseen tähdentänyt yhtenäisen nimilain aikaansaamisen tarpeellisuutta. Voimassa olevat suku- ja etunimilait kaipaavat uudistamista; sukunimilain uudistaminen onkin jo vireillä. Huonoimassa jamassa on paikannimiä koskeva lainsäädäntö: paikannimiä koskevat viralliset säädökset ovat hajallaan eri yhteyksissä ja ne ovat nykyoloissa käyneet riittämättömiksi.

Nimistönsuunnitteluun, joka kaupungistuvassa yhteiskunnassamme on tullut yhä tarpeellisemmaksi, on viime vuosina pyydetty nimiarkiston apua eri puolilta maata. Monet kaupungit ja kunnat ovat kopioittaneet alueensa nimikokoelmat saadakseen perinteistä nimistöä kaavanimistön rungoksi. Periaatteellisia nimisuunnitelmiin liittyviä kysymyksiä ja yksittäisiä nimiä koskevia tiedusteluja tulee arkistoon käsiteltäväksi; niihin pyritään antamaan suosituksia ja ohjeita käytettävissä olevien mahdollisuuksien mukaan. Työvoiman niukkuus ei

kuitenkaan riitä paljon aikaa vievien tutkimusten ja selvitysten tekoon. Nimiarkisto toivookin, että nimistön suunnitteluun saataisiin - ainakin suurissa kaupungeissa - nimistökoulutuksen saanut päätoiminen virkamies, nimistösihteeri. Vantaalla tällainen virkamies on ollut v:sta 1970 lähtien ja Espoossa v:sta 1974. Pienemmät kaupungit ja kunnat voisivat kiinnittää yhteisen - vaikka kuntainliittojen palkkaaman - asiantuntijan kaavanimistön suunnitteluun ja yleensä nimistönhuoltoon.

Kansainvälinen yhteistyö

Nimistö on kansainvälistä kieliainesta. Kansainvälisyys kuuluu olennaisesti nimistöntutkimuksen piirteisiin, onpa nimistönhuoltokin saanut maailmanlaajuiset yhteytensä.

Nimistöntutkimuksen kansainväliseen komiteaan I.C.O.S:ään (International Committee of Onomastic Sciences) on v:sta 1952 alkaen kuulunut arkistonjohtaja prof. Nissilä. Komitean alaisena toimii Belgiassa onomastiikan kansainvälinen keskus, jonka aikakauskirjassa Onomassa julkaistavan onomastisen bibliografian Suomen osuus tehdään nimiarkistossa.

Pohjoismaisten nimistöntutkijain yhteistyö on viime vuosina huomattavasti vilkastunut. V. 1971 perustettu yhteistyöelin NORNA järjestää vuosittain eri maissa symposiumeja, joissa keskitytään johonkin määräteemaan kullakin kerralla. Vuoden 1975 huhtikuussa Suomessa kokoontuneen neljännen symposiumin teemana oli "Paikannimet ja yhteiskunta". Kokeiluvaiheessa on NORNA:n piirissä kehitelty yhteinen suunnitelma ATK-menetelmien soveltamiseksi arkisto- ja tutkimustyöhön. Tiedotetta "NORNA-rapporter" on tähän mennessä ehtinyt ilmestyä viisi vihkosta.

Kansainvälisiä nimistönhuoltoon kuuluvia kysymyksiä on käsitelty kahdessa suuressa YK:n talous- ja sosiaalineuvoston järjestämässä konferenssissa, joista ensimmäinen oli v. 1967 Genevessä ja toinen v. 1972 Lontoossa. Konferenssien ydinasiana on ollut paikannimien normaalistaminen, mutta pohdittavaksi on tullut tietysti monia muita nimikäytänteeseen kuuluvia perusasioita, eri kirjoitusjärjestelmää käyttävien kielten nimien translitterointi, kehitysmaiden nimiongelmät ym.

Geneven konferenssi suositti mm., että jokaiseen maahan perustettaisiin nimilautakunta, joka olisi virallinen sen maan paikannimien kansallisesta ja kansainvälisestä normaa- listamisesta huolehtiva elin. Lautakunnan tehtäviin kuuluisi kansallisen nimihakemiston laadinta ja ajan tasalla pitäminen. Suosituksen mukaan tehtiin opetusministeriölle pian Geneven konferenssin jälkeen esitys tällaisen nimilautakunnan perus- tamisesta Suomeen, mutta ehdotus ei ole vielä toteutunut. Vii- västymisen syynä lienevät - ainakin osittain - samoista ajoin vireillä olleet kansallisten kielten tutkimuslaitosten uudel- leen organisointia koskevat suunnitelmat.

Suomen nimiarkiston työhön liittyy Lontoon konferenssin suositukseen kuuluva maininta, jonka mukaan kehitysmaiden ni- mistöasioihin perehdytettäviä stipendiaatteja tulisi ohjata koulutettavaksi mm. Suomeen. Syksyllä 1973 käytti kaksi tanza- nialaista stipendiaattia osan kahden kuukauden pituisesta Suo- messa-oloajastaan perehtyäkseen nimiarkiston toimintaan.

Lyhytaikaisia ulkomaisia vieraita, tutkijoita ja asian- harrastajia, joukossa myös kehitysmaiden edustajia, on viime aikoina käynyt tutustumassa arkistoon tai työskennellyt siel- lä vuosittain jopa 50 - 60.